

Glasi o cesarskem ukazu, ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.

VIII.

Marsikaj se je že v našem listu govorilo, kako potrebno je, da cesarski ukaz zastran učnega jezika tudi v naših gimnazijah veljavo doseže, in „Novice“ kot organ slovenskega naroda spolnujejo le sveto dolžnost, ako se krepko potegujejo za to obveljavo, sej hvala Bogu! vendar domači pregovor „Kar je pravo, je tudi Bogu drago“ ni še ob glavo djan. Kdor terja, da se spolne, kar je cesarjeva beseda nam očitno dala, temu se ni bati, da bi ga zmagali sovražniki cesarske postave, akoravno ga morebiti čertijo in obrekujejo, skrivé in očitno natolcujejo ter mu podtikujejo „Hintergedanken“ vsake baže. Če je visoka vlada sama spoznala, da je treba v gimnazijah preuredbe zastran učnega jezika, so ji vsi Avstrijoljubni Slovenci za to odkritoserčno hvaležni in „Hintergedanken“ imajo le tisti, katerim je postava ta tern v peti. Ravno za to pa smo si tudi svesti, da je le gerdo natolcevanje vladnega namena, ako se ji podtikuje skrivnotno tolmačenje, da oni ukaz le zadeva privatne gimnazije, ne pa cesarske! Besede cesarskega ukaza od 8. avgusta so tako določne, da, obračaj jih kakor hočeš, ne najdeš v njih nikakoršnega prideržka. Zato na glas rečemo: „Honny soit qui mal y pense!“

Po tem predgovoru recimo to, kar je namen teh verstíc. Naj pretresajo drugi potrebo obveljave cesarskega ukaza od 8. avgusta iz družih obziróv, mi hočemo danes le to vmes reči, da čast svojemu cesarju vseskozi zveste slovenske dežele to terja, da se naučijo domači jezik vsi gimnazijski učenci tako popolnoma, da ga, kakoršni koli stan potem nastopijo, pravilno govorijo in pišejo, in da deželi ne delajo sramote s svojim govorjenjem in pisanjem. To pravico ima vsaka dežela, in ker jo ima pred svetom in Bogom, je treba dognanega poduka v maternem jeziku, kar se samo s tem, da se dolgočasna gramatika skozi 8 let tolče, nikdar doseglo ne bo. Kdor se hoče naučiti plavati, se tega nikdar naučil ne bo, ako mu tudi prvi mojster deset let pravila plavanja na slami dokazuje; v vodo mora iti — tam se bo kmali plavati naučil. Kdor se hoče jezika naučiti, se ga mora v govorjenji in pisanji djansko učiti, ne pa, da 8 let le premetuje samo gramatiko!

Rekli smo pred, in na to pridemo kot v svojem današnjem predmetu spet nazaj, da dežela ima pravico terjati, da se ji nikjer očitna sramota ne dela. Ali pa morebiti to ni sramota deželi, ako v domačem nemškem časniku moramo brati celó v očitnih oklicih tako napačno pisavo, da človeka groza spreletí. Da so naše besede resnične, hočemo le iz enega oklica naštetí sledeče gerdine: Brali smo, na priliko, „schwarz auf weiss“: „sa goro pod Homam sa Fratiám u Doline“ — „u kamensk Jellouz na Skalo“ — „na ribenske Planine“ — „u Routarjevem Route von Wošze“ — „pod Gričam na Niv per Pot“ — itd.

Kaj mora pač kak popoten Slovan, ki v kavarni tak časnik v roke dobí, misliti od nas? To morejo hotentoti slovenskega rodú biti, da še svojih reči, za ktere nemškega imena nimajo, ne znajo pisati!

To je sramota celi deželi, zoper katero moramo svoj glas očitno povzdigniti. In zakaj je tako? Za to, ker domači jezik ni toliko v šolah vpeljan, da bi se ga bil dobro naučil pisavec oklica, stavljavec in popravljavac natisa.

Ali kaj si mora misliti popoten Slovan pa tudi popoten Nemec, ako potovaje skozi Kranj, staro slovensko mesto, bere na kažipoti „Na Kokra“ „Nach Kanker“, — ali na Gobovcu nadpis na tabli „Kdor tukaj čovelj ne podloži, plača kazen od 2 goldinarjev“. „Wer hier den Radschuh nicht unterlegt“ itd.

Ali nam ne dela to sramote na vsako stran! In zakaj? Zato ker se v šolah vedno le sliši: „sej krajnsko tako znate; kaj se bote še učili“. Lepa znanost to, da se Bogu smili!

In takošna je, kamor koli se obrnemo. Kdo tedaj, kdor ni sovražnik naše dežele, mora zadovoljen biti s tem, kakor se dozda slovenski jezik uči v šolah? In kdo po vsem tem ne spozná potrebe djanske, da se izpolne cesarski ukaz od 8. avgusta? Le praktična vaja, ne pa samo učenje slovnice in beríl more učencem tisto vednost domačega jezika dodeliti, ki jo življenje potrebuje. In za življenje se uči človek, ne pa za enostransko šolo.

Jezikoslovne reči.

Ena pisava za vse jezike.

Gospod Mojzes Paič v Zemunu je nedavnej mično knjižico izdal z naslovom „Pasigraphie mittelst arabischer Zahlzeichen“, v kateri svojo novo znajdbo, namreč „vesvoljni pismenski jezik ali enako pisavo za vse jezike (allgemeine Schriftsprache)“ razjasnuje in učenim možem vseh narodov v pretres ponuja.

Kako je pa to mogoče, bo marsikteri naših bravcov prašal, da bi, na priliko, Slovenec to razumel kar je Anglež pisal, če je unemu angležki, temu pa slovenski jezik popolnoma neznan. V ta namen gospod Paič naše navadne ali sploh tako imenovane arabske številke rabi. Za zaznamvanje vsake besede naj se za občno veljavo v vseh jezikih vpelje posebno število, tako, na primer, za besedo ali prav za prav za pomen besede „človek“ število 2439; to število bi po tej vzajemni pisavi Francoz v svoj jezik prestavil: „l'homme“, Oger „az ember“, Nemec „der Mensch“, Slovenec „človek“ itd. Ako ena beseda ima več pomenov, naj se za vsaki pomen posebno število rabi. Pri sklanjanji imen bi se posamezne številke unemu številu pritikale, in da bi to kaj drugega ne pomenilo, naj se te pritikline z malo čertico ločijo.

Tako naj se v 2. sklonu enojnega broja besedo-število pristavi —2, v 3. sklonu —3 itd.; v 2. sklonu množnega broja —02, v 3. sklonu —03 itd. Po teh zaznamkah bi pomenilo:

- 2439 človek, ЧОВЕКЪ, der Mensch, l'homme, ὁ ἄνθρωπος, az ember.
- 2439-2 človeka, ЧОВЕКА, des Menschen, de l'homme, τοὺς ἄνθρώπων, az embernek.
- 2439-3 človeku, ЧОВЕКУ, dem Menschen, à l'homme, τῷ ἄνθρώπῳ, az embernek.
- 2439-4 človeka, ЧОВЕКА, den Menschen, l'homme, τὸν ἄνθρωπον, az embert. itd.

Ravno tako bi se pomen vsacega glagola s posebnim številom občeveljavno za vse narode zapisal, na pr. število 3129 naj pomeni „ljubiti“. Kakor sklanjanje imen, bi se tudi glagolsko pregibanje s pritiklino-številkami izpeljevalo, n. p. 101-3129 = ljubim, 102-3129 = ljubiš, 103-3129 = ljubi, 104-3129 = ljubimo; 121-3129 = sem ljubil, 141-3129 = bom ljubil, 3129-101 = da ljubim, 401-3129 = sem ljubljén itd.

Iz teh izgledov vsak lahko sprevidi, na kakošni način je Paičeva vesvoljna pisava osnovana. Toda gosp. pisavec je v svoji knjižici le temelj za to važno reč postavil; za njeno izpeljavo bi bilo potreba, da bi se po vodilu najboljšega slovarja enega najbolj omikanih jezikov beseda za besedo s posebnim številom zaznamvala po redu, kakor se pri številni številke rabijo in te števila bi imele nepremakljivo pri vseh narodih celega sveta zapisani besedni pomen imeti. Pa tudi vsaki narod bi moral za rabo te občne pisave v domačih slovarjih vsaki besedi določeno občno število pristaviti. Knjiga po tej novi pisavi bi toraj bila le iz številčk sestavljena.